

KAPELPROJECT DLS-CENTRUM GROOT BIJGARDEN



KAPEL VAN DE ONTLUIKING



KAPEL VAN DE ONTLUIKING

I. Hunker naar bevrijdende ontsluiting

Kerken en kapellen blijven aandacht trekken. Sommige ervan zijn pleisterplekken. Al volgt de grote massa slechts bij gelegenheid het traditionele liturgisch ritueel: begrafenissen, herdenkingsmomenten, uitzonderlijke gebeurtenissen, grote kerkelijke feestdagen. Kerken worden ook 'uitgeleend' voor concerten, voor semi-publieke vieringen of bijzondere evenementen. Of zij krijgen een herbestemming al dan niet in het verlengde van hun oorspronkelijke betekenis. De meeste kapellen in scholen hebben reeds langer een andere bestemming gekregen dan deze waarvoor ze oorspronkelijk waren ingericht.

De liturgische vernieuwing ingeluid door Vaticanum II was gedeeltelijk een antwoord op een probleem, op met de tijd in zekere zin ontspoorde interpretaties en riten. De harmonie met de oorspronkelijke geloofsinspiratie en haar betekenis werd enigszins hersteld, voorlopig, zo blijkt uit de recentere ontwikkelingen.

Gelijklopend aan de terugval van de kerkelijke praktijk ontstaan allerlei initiatieven om de "andere ruimte" terug te vinden. Ongeordend, hoogst verscheiden, soms ongewoon creatief worden hier en daar ruimten ingericht die de kern willen raken van wat met zingeving, sacrale bewogenheid, godsdienstigheid, evangelisch leven, riten, genezing en verlossing bedoeld wordt.

Ook de verzorgde, tijdig gerestaureerde traditionele kerken en kapellen boden en bieden precies daartoe een gerijpte, verinnerlijkte weg. De architecturale vormgeving, de artefacten en herinneringen uit een ver verleden, mensen die nog steeds nabij zijn, beproefde riten blijven ook vandaag mensen fascineren. Mensen willen erdoor beroerd worden volgens hun eigen ritme, volgens een ruimtelijk en ritueel patroon dat ze toelaat de sporen van gebeurtenissen en hun levensloop intuïtief en symbolisch te verwerken.

De herinrichting van de kapel van het De La Salle-centrum hoort thuis in die vernieuwingsbeweging. Omdat de mensen die ermee verbonden zijn het zo hebben gewild.

A minimalist room with white walls and floor, marked with red lines forming a grid. A single light fixture hangs from the ceiling.

2. Dit is heilige grond

Ontluiking van verleden, heden en toekomst

Erfgenenamen

Het De La Salle-centrum is vergroeid met de historische site van een stuk Brabantse kerkgeschiedenis. Onder hoge schaduwrijke bomen verschuilt zich de ruïne van de oude benedictinessenabdij. Een getuige van de grote vernieuwingen uit de twaalfde eeuw, van het Concilie van Trente, van de stromingen uit de moderne spiritualiteit. Hoop, bezieling en vertrouwen bepaalden er het leven van vele generaties. Helaas ook vernieling en teloorgang eigen aan het historisch proces dat het leven van mensen en gemeenschappen bepaalt.

Op het einde van de 19^e eeuw vonden de Broeders van de Christelijke Scholen er een gepaste stek om hun werk in Vlaanderen te onderbouwen. Op de grondvesten van het 16^{de}-eeuwse abdissengebouw werd in 1924 een bezinningscentrum opgericht met een eigen kapel. Decennia lang bood ze ruimte voor de christelijke en spirituele vorming.

Het Vlaams Lasalliaans Perspectief heeft er thans haar hoofdkwartier voor het pedagogisch en pastoraal beheer van de Vlaamse scholen en werken van haar netwerk. Nieuwe mensen vertrouwen erop dat hun begeesting er zich in vruchtbare grond zal enten.

De gehele site krijgt ook weer een nieuwe bestemming. De zwijgende herinnering aan eeuwen betrokkenheid op Gods Abdijpuinen, hoge bomen, vertederend rustig gras beveiligd een “discrete ruimte”: intiem, vredig, peinzend, ontvankelijk om alles wat mensen in zich dragen stiekem te koesteren. Krijgt dit mysterie enige vorm van continuïteit? De kapel in het De La Salle-centrum zit immers geprangd tussen die stille peinzende natuur en hedendaagse zakelijke vergadercultuur.

Een dubbel verhaal

De ingrijpend nieuwe vormgeving van de kapel uit 1924 is een eerste stap om de ontstane godsdienstige vervreemding te overstijgen. De oorspronkelijke architectuur werd onveranderd bewaard. Van buitenaf bekeken is er ogenschijnlijk niets veranderd. De bouw doet ingetogenheid vermoeden. De structuur zelf oogt als een gesloten balkvormige ruimte met bescheiden lichtinval door een aantal harmonisch ontworpen glasramen. Aan de zuidkant, in de apsis, boven het altaar, bevinden zich drie kleinere glasramen. Ze beelden de kruisdood van Jezus uit met, links en rechts, Maria en Johannes. De zes ramen ter hoogte van de eerste verdieping langs de westkant en de vier langs de noordkant evoceren figuren en fragmenten uit het spiritueel erfgoed van de site. In de blinde muur aan de oostkant bevinden zich vijf nissen met muurschilderingen die deugden voorstellen. Op het gelijkvloers zijn er geen vensters. Je wordt gericht naar de binnenkant van de christelijke belijdenis.

Die traditionele vormgeving kan niet lineair naar vandaag worden overgeplant. In haar historische bepaaldheid dreigt zij voor velen de aandacht af te leiden van wat er oorspronkelijk mee bedoeld werd. Traditie wordt maar actueel in een levensnabije en esthetische herschepping.

De herinrichting van de binnenkant wordt dus een ander verhaal. De herkenningpunten van die “traditie” werden ingeluikt om een nieuwe omgeving te scheppen. De bezoeker treedt binnen in een open, ogenschijnlijk onbestemde ruimte: er is geen centrum, geen richting, geen beeltenis.

Er zijn geen artefacten, geen liturgische herkenningspunten, geen aanzetten tot het gebruikelijke ritueel gedrag. Een wit plafond, muren bezet met witte luiken gescheiden door fijne verticale rode lijnen, wit zand als vloerbedekking. Alles ademt sobere serene ontvankelijkheid voor wat de bezoekers in zich dragen. De inluiking verspert de waarneming van structuur, van glasramen en figuren. Ze keert de blik naar de persoonlijke omgang met het niet-definieerbare. Ze plaatst de oorspronkelijke christelijke symboliek voor een moment tussen haakjes, als bestond zij niet. De apsis wordt onttrokken aan een versterkte functionele reductie.

Als dusdanig drukt die lege ruimte wel een taal uit. Zij volgt een bepaalde grammatica: niet-figuratief, abstract. Het is de taal van de innerlijke stilte, van de vrijgemaakte geest, van de aandacht, van de opvordering zich aangesproken te weten. Alsof er kansen geboden worden om tot nieuw leven te komen, een nieuwe adem te vinden. Mensen die er elkaar ontmoeten stellen de meerwaarde in van hun betrokkenheid op wat anders is, op wat ze opvoert, onvermoed en onverhoopt.

Vruchtbare spanning

Die dubbele verschijningsvorm drukt een contrast uit. De spanning tussen de onveranderde buitenkant en de a-thematische binnenkant wijst op het ongrijpbare van het sacrale, van het mysterie van God in de mens, van de Mensenzoon, de Gezalfde. Wat de kapel voor gelovigen voorstelt is onbereikbaar. Noch de buitenkant, noch de binnenkant als dusdanig ontsluiten het mysterie. De spanning tussen beide schept de ruimte waar de ontmoeting met Gods onuitsprekelijke aanwezigheid verhoopt wordt.

De ingreep reikt echter veel verder. “Inluiking” en “ontluiking” brengen de bezoekers nu net in die ruimte. Wanneer de stap naar de nieuwe aandacht is gezet wordt een glasraam een sprekend fragment. De in gedachten hertekende figuratie spreekt des te sterker aan en leidt de blik voorbij het beeld. Tradities worden beschikbaar voor symboliserende herinterpretatie: een nieuwe lezing van de verdichting van betekenis zoals die in het verleden tot stand kwam. Door de ontluiking worden beelden geplukt uit de beweging van de innerlijke kracht die de ontwerpers bezielde, en overstijgen zij de aftandse, in zichzelf besloten afgeleefde objecten. Ze worden uit hun ommuring gelicht en binnen gehaald in de niet-figuratieve omgeving, als steunpunten voor een schroomvolle belijdenis vandaag. Het zijn ook beelden van sociale inzet, van aanhoudende toewijding, van vriendschap en liefde. Ze getuigen tegelijk van denkkraft en levenskunst.





3. Tot leven gewekt: Marcus 16,1-8

Toen de sabbat voorbij was, kochten Maria van Magdala, Maria van Jakobus, en Salome kruiden om Hem te gaan zalven.

In alle vroegte op de eerste dag van de week gingen ze na zonsopgang naar het graf.

Ze zeiden tegen elkaar: 'Wie zal voor ons de steen bij de ingang van het graf weggrollen?'

Toen ze opkeken, zagen ze dat de steen weggerold was; hij was overigens buitengewoon groot.

Toen ze binnengingen, zagen ze rechts een jongeman zitten met een wit kleed om, en ze schrokken hevig.

Maar hij zei hun: 'Schrik niet. U zoekt Jezus van Nazaret, die gekruisigd is. Hij is tot leven gewekt, Hij is niet hier. Kijk, hier is de plaats waar ze Hem neergelegd hadden. Maar ga tegen zijn leerlingen en tegen Petrus zeggen: "Hij gaat u voor naar Galilea. Daar zult u Hem zien, zoals Hij u gezegd heeft."'

Ze vluchtten naar buiten, van het graf weg, bevend van angst en buiten zichzelf.

Ze zeiden niemand iets, want ze waren bang.

4. De weggerolde zware steen



Onbestemde ruimte

De open witte ruimte verdraagt geen opvulling met permanente, stabiele elementen of artefacten. Alles wekt ontvankelijkheid voor wat in de bezoekers onverwacht gaat spreken. De sacrale eigenschap is beschikbaar voor wat zich niet definitief ent, maar zich juist in een dynamische beweging begeeft. Daartoe is innerlijke aandacht van onschatbare waarde.

De ontluiking van de apsis confronteert de bezoeker met de sleutel van de verstrengeling van stille leegte en traditie. Een zwart-grijze ruimte met aan de achterkant een zwart-marmeren altaar, met tabernakel en pictografische evocaties van de eucharistie. Erboven drie glasramen. Zij stellen de kruisdood voor, met Maria en Johannes als de onmiskenbare kroongetuigen van de “openbaring” die zich in het leven van deze onschuldig gekruisigde aanmeldt.

In de duistere ruimte staat een grote zware steen opgesteld. Hij evoceert de “weggerolde steen” van Jezus’ graf. De verlichting beklemtoont de leegte ernaast. Het graf immers was leeg. De vrouwen hadden zich blijkbaar op de verkeerde plaats gemeld.

Ze werden meteen geconfronteerd met de afwezigheid van de mens Jezus zoals ze die gekend hadden. Ze verwachtten zijn dode lichaam terug te vinden om het begrafenisritueel te voltooien. Het werd een onverwacht, beslissend keerpunt in hun toch al verregaande inzet als zijn discipelen.

De “weggerolde” steen schept het contrast tussen, enerzijds, de steen als vermeende afsluiting, als opberging en definitieve bezegeling van zijn dood: het is voorbij, een hoop is hun definitief ontnomen. En anderzijds, de leegte waar Hij niet (meer) is en van waaruit ze naar elders worden verwezen: ‘Hij is tot leven gewekt en gaat u voor’, maar niet hier, niet in een graf. Een onbevattelijk raadsel doet ze wegluchten. Immers, de “verplaatste” steen doorkruist iedere logische orde.

De andere plaats

Hier ligt de symboliek van de vernieuwing van de kapel. Traditiegetrouw komen gelovigen naar kerken, wellicht in de overtuiging dat de God die zij er willen aanbidden herkenbaar, aanwijsbaar aanwezig is in een architecturale vorm, in beelden en artefacten, in rit en gebruiken. Velen zijn er thans van weg gegroeid: het is voorbij, die godsdienstige ballast is in grote mate nutteloos, zo niet onjuist. Een gekoesterde hoop werd niet ingevuld. Was het wel de juiste verwachting?

De tijdsbepaling ‘toen de Sabbat voorbij was, ... in alle vroegte op de eerste dag van de week, na zonsopgang’ (Mc 16,1-2) suggereert een nieuwe, andere ochtend die niet tot de gebruikelijke tijdsorde behoort. Die weggerolde steen ontlokt een nieuw bewustzijn, een nieuwe inleving in Jezus’ leven en handelen. Die confrontatie heeft hen ertoe gebracht met en in Hem dat leven verder te zetten. Hij wordt nu de afwezig-aanwezige.

Aan de weggerolde steen, de ontluiker bij uitstek, gaat men best niet achteloos voorbij. Hij is de hoeksteen in de wedersamenstelling van het Jezusverhaal vanuit het geloof. Met de terugkeer naar Galilea begint het verhaal aan de andere kant van het graf.

Wanneer in de kapel alles is ingeluikt, richt de keramische lichter het zachte licht discreet naar het witte zand. Niets wordt belicht. Alleen het onafgebakende, vormeloze, ontvankelijke witte zand koestert de lichtbundel. Het licht is er en het is tegelijkertijd ongrijpbaar, onbereikbaar. De ontluiking van de apsis legt een verband tussen het licht van de lichter, de kruisdood en de opwekking tot leven. De afwezig-aanwezige kan niet worden "aangeraakt". Er ontstaat vooral een innerlijke opvoeding van de diepste aandacht.

Het ware leven van de Verrezenen is vooral aanwijsbaar in de gelovigen die samen komen om Hem te gedenken, en die zich liturgisch-ritueel met Hem verbonden weten. Daar ligt de kracht van dit nieuwe leven, de nieuwe ochtend onder mensen in een kommervolle wereld.

De stem van de verfijnde stilte

Net zoals de ongrijpbare lichtbundel in de kapel onze aandacht wekt, diende Elia zich af te stemmen op de nauwelijks te onderscheiden zachte bries om God op te merken (1 Kon 19,12-13). Op de berg, de Horeb, ervaart Elia - op de vlucht voor de politie van koningin Izebel - Gods mysterieuze aanwezigheid in 'het suizen van een zachte bries'. Zo letterlijk mogelijk vertaald: in 'een stem van zachte stilte'. Deze Godsverschijning is opmerkelijk en uniek in de Bijbelse traditie. Elia ervaart God anders dan in de gebruikelijke verschijnselen van storm, aardbeving en vuur.

Bij het horen van deze 'stem van verfijnde stilte' bedekt Elia zijn gezicht met zijn mantel. Hij gaat naar buiten en blijft staan aan de ingang van de grot. De stilte waarin Elia is opgenomen, heeft twee kanten. Van God uit gezien is ze ruimte waarbinnen Hij zijn aanwezigheid onthult; van Elia uit gezien is ze voorwaarde om de Onnoemelijke te kunnen opmerken.

De stilte van de Ene roept die van de andere op als Stem en tegenstem, als Roep en antwoord. Deze ervaring blijkt in Elia's leven een keerpunt en breekpunt te zijn geweest. Voor de vervolgd profeet breekt de toekomst open. Hij ontstijgt de nauwte van de angst. In het hart van de stilte hoort hij de opdracht onbevreesd op zijn schreden terug te keren om beslissingen te nemen met ingrijpende religieuspolitieke gevolgen.

Van de lege grot en de onbestemde zachte bries naar de inrichting van een stille witte ruimte. Ook opvoeding behoeft een "andere" ruimte waar de evangelische nieuwe ochtend gestalte krijgt.



Hendrik Placestraat 45
1702 Groot-Bijgaarden
Tel.: 02 463 58 61
Fax: 02 466 21 39
@: vlp.studiecentrum@skynet.be
www.vlp-scholennetwerk.be

Colofon :

Kapelproject

Opdracht : VLP en Broeders van de Christelijke Scholen
Interieurarchitectuur: tctt (Tom Callebaut en Cindy Tirry) www.tctt.be
Procesbegeleiding: Yotb (Sofie Verscheure en Tom Callebaut) www.yotb.be
Realisatie: De Coene n.v.
Restauratie glasramen: kunstglazenier C. De Ceukelaire
Keramische lichter: Jos Devriendt
Natuursteen: Dirk Beurms
Sponsor: Broeders van de Christelijke Scholen
Met dank aan bvba Wivina

Brochure

Tekst: Herman Lombaerts
Layout: Luc Verhé
Foto's : Michel Goessens
Druk : De Kleine Drukker

5. Lasalliaanse scholen als “witte ruimten”



Op het einde van de 17^e eeuw hadden De La Salle en zijn meesters-broeders zich ertoe verbonden om kansarme kinderen uit de fatale vicieuze cirkel te bevrijden. Hun initiatief stond in fel contrast met de gevestigde onderwijssystemen. Geldgewin, machtsposities, persoonlijke belangen bepaalden vaak voor wie en waartoe onderwijs werd ingericht. Kinderen van onbemiddelde dagloners en onbeschermde ambachtsslui hadden weinig of geen kansen ervan te genieten.

Omwille van wat voor die kinderen op het spel stond, wilden zij zich niet vastklampen aan hun eigen leven. Hun beschikbaarheid was kosteloos, gespeend van persoonlijk gewin, hun leven lang. Die verwelcoming van kinderen van het machteloze volk beleefden zij als verwelcoming van Christus zelf. Zo ontstond andermaal een nieuwe ochtend en viel een discreet licht op het witte zand, de rechtmatige aspiraties van jonge mensen.

Feitelijk richtten zij een stille witte ruimte in. De echte, ware belangen van de concrete persoon van het kind en de jongeren werden er centraal gesteld. Ondubbeltzinnig, zonder schijn. Vanuit een open kijk op de sociale werkelijkheid **ontstonden** voor die jongeren nieuwe kansen en werden zij aangemoedigd verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen levensontplooiing. Een witte ruimte waar de intenties en motieven van hun beschikbaarheid werden uitgezuiverd. De zware steen van de sociale fataliteit werd weggerold. Zo hadden zij het evangelie gelezen, en het werd hun levensregel om een waarachtig onderwijs aan te bieden.

“Ik verzeker jullie: als een graankorrel niet in de akkergrond sterft, blijft hij onvruchtbaar. Maar hij moet sterven, alleen dan brengt hij rijke vrucht voort. Wie zich aan zijn leven vastklampt, verliest het.” (**Joh 12,24-25**).

Sedert het eind van de 17^e eeuw hebben vele generaties in alle continenten zich geïnspireerd aan die moedige daad om een witte ruimte te durven inrichten. Het blijft een hachelijke onderneming voor scholen om in een wereldbevolking van zeven miljard mensen de juiste toedracht van de evangelische ochtend levend te houden.

De vernieuwde kapel, de binnenkant, is een plaats waar de vraag naar de ware toedracht en verantwoording van een christelijk geïnspireerd onderwijs in alle naaktheid kan onderzocht worden. Welke belangen staan op het spel in een welvaartsmaatschappij om een kwalitatief bestaan voor alle mensen te verzekeren? Er zijn vandaag nog graankorrels die sterven uit noodzaak, uit versmachtende machteloosheid. Zij hebben geen hoop op nieuw leven in het vooruitzicht, maar worden **geslachttofferd** aan bezit en welstand, aan uitbuiting en corruptie

De stervende graankorrel waarop het evangelie zinspeelt stelt zich in dienst van het nieuwe leven, geënt op het leven van de Verrezenen.

“Het is jullie bijzondere opdracht de kinderen van de armen te onderrichten; en ze bijgevolg met een heel bijzondere tederheid te bejegenen en u tot het uiterste in te spannen voor hun spirituele ontplooiing, en ze te benaderen als verbonden met Jezus Christus, als zijn geliefden. Het geloof dat jullie bezielt moet u ertoe aanzetten Jezus Christus te vereren in hun persoon, ze te verkiezen boven de rijken van de aarde, want zij zijn de sprekende beelden van Jezus Christus, onze goddelijke Meester”.

(J.-B. De La Salle)